

Klimakrisen og børns rettigheder i Danmark

Inddragelse, retssikkerhed, kompetenceudvikling

unicef

for alle verdens børn

Forord og anbefalinger

*En undersøgelse af retlige tendenser,
udfordringer og muligheder for børn
i klimakrisens perspektiv*

Det er børnene, der står forrest, når klimakrisen rammer

Vejrfænomener, der ændrer sig, og naturkatastrofer som tørker, hedeølger og oversvømmelser er ikke længere store nyheder. De er en konstant ude i verden, hvor vores klima og naturen opfører sig uregerligt og voldsomt på grund af klimaforandringerne.

Tal fra UNICEF viser, at godt halvdelen af verdens børn allerede i dag er truede af klimakrisen, og hvis vi ikke handler nu, vil alle verdens børn blive påvirkede. FN's generalsekretær, António Guterres, lagde ikke fingre imellem, da han i forbindelse med de internationale klimaforhandlinger i Egypten, COP27, sagde:

”Vi er på vej mod klimahelvede med foden på speederen”

Det budskab har børn og unge overalt i verden forstået, og de protesterer, fordi de mener, at politikere og beslutningstagere fejler ved ikke at handle konsekvent og hurtigt nok. Derfor oplever vi i disse år, at børn og unge tager nye metoder i brug i håbet om en bedre fremtid; de går i stigende grad rettens vej og lægger sag an mod staterne, for at få dem til at indse situationens alvor.

Vi gennemgår i denne analyse det retlige grundlag, den seneste udvikling og tendenser, samt kortlægger igangværende og afsluttede sager i de lande, som vi i Danmark ofte sammenligner os med, som bl.a. Holland, Tyskland, Norge og senest Sverige. Der er på globalt plan anlagt et anseeligt antal klimasager mod stater m.m., men vi har her fokus på sager, der er anlagt af børn og unge, og som henter hjemmel i de børneretlige principper.

Både Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og FN's Børnekomité har modtaget klager over medlemslande med påstande om, at de ikke gør tilstrækkeligt for at leve op til blandt andet Paris-aftalens mål om at begrænse den globale temperaturstigning til 1,5 grader. Især Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol står i et vadested med hensyn til, hvor langt de menneskeretlige forpligtelser kan strækkes, og i den kommende tid vil flere meget vigtige klima-retssager blive afgjort. Udfaldet af disse sager vil have afgørende indflydelse på, hvor tæt menneskerettighederne på regionalt europæisk plan kan siges at være koblet til klimakrisen.

Det er forventeligt, at også børn og unge i Danmark inden for en overskuelig fremtid vil gå rettens vej for at kræve tilstrækkelig handling og gøre opmærksom på den alvorlige situation på klimaområdet. Børn og unge, der er aktive på klimaområdet, ser det i stigende grad som en individuel rettighed, at staterne tager deres og kommende generationers fremtid alvorligt. Et nationalt lovmæssigt ankerpunkt for disse sager mangler dog.

Børnekonventionen beskriver en række rettigheder, som Danmark har forpligtet sig til at sikre. Verden over er børns rettigheder dagligt under pres på grund af klimakrisen. Når det vurderes, om børn og unges rettigheder påvirkes af klimakrisen, er der udvalgte artikler fra Børnekonventionen, som er særligt væsentlige:

- Ret til liv, sundhed og miljø (Børnekonventionens artikel 6 og artikel 24)
- Ret til familieliv, hjem og privatliv (Børnekonventionens artikel 9 og artikel 16)
- Ret til en tilstrækkelig levestandard (Børnekonventionens artikel 27),
- Ret til uddannelse og fritidsaktiviteter og (Børnekonventionens artikel 28, artikel 29 og artikel 31)
- Adgangen til effektive retsmidler og inddragelse (Børnekonventionens artikel 12 og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 13).

På nuværende tidspunkt er det særligt trivslen hos børn og unge i Danmark, som påvirkes af klimakrisen. Det kommer til udtryk ved, at flere børn risikerer at opleve klimaangst, klimasorg og klimaskam, og de frygter for fremtiden.

I fremtiden vil stigende temperaturer, hedeølger og hyppigere storme også påvirke deres fysiske sundhed og deres krav på en tryk og sikker hverdag, mens det må forventes, at økonomiske tiltag for at regulere vores forbrug vil have en social slagside, hvor familier, der i forvejen er økonomisk udsatte, presses yderligere og må vælge blandt andet fritidsaktiviteter fra.

Børn og unge har ret til at blive lyttet til og involveret i beslutninger, som vedrører dem, og dermed også deres fremtid. Børns stemmer kan være med til at kvalificere beslutninger med betydning for børnene selv og for politikudvikling. Voksne med ansvar skal lytte til børns holdninger, ideer og bekymringer og anerkende, at børn og unges erfaringer og perspektiver kan være med til at øge kvaliteten og effekten af de foranstaltninger, som er nødvendige for at nedsætte CO2-udledningen i Danmark.

Danmark kan gøre det bedre, når det kommer til systematisk at inddrage børn og unges perspektiv i de politikker og tiltag, som de rammes af, som eksempelvis de udledningsreducerende tiltag, der kan have en økonomisk slagside for det enkelte barn eller familie.

I UNICEF Danmark konkluderer vi på bl.a. den baggrund, at børns rettigheder i Danmark allerede i dag er påvirket som konsekvens af klimaforandringerne. Jo længere vi venter, jo flere konsekvenser og rettighedskrænkelser følger med, både herhjemme og ude i verden.

Med udgangspunkt i nærværende analyse har UNICEF Danmark udarbejdet en række anbefalinger til beslutningstagere i stat og kommuner, samt til videns- og undervisningsinstitutioner, som vil fremme beskyttelsen af børn og deres rettigheder i forbindelse med indtoget af klimakrisen i Danmark.

UNICEF DANMARK ANBEFALER BL.A. AT:

- Klimakrisen anerkendes som en børnerettighedskrise nationalt såvel som kommunalt, og at børn og unges retssikkerhed styrkes i relation til klimakrisen. Det kræver, at de får adgang til effektive retsmidler og en bedre lovmæssig beskyttelse, blandt andet ved at Børnekonventionen inkorporeres i dansk lov.
- Børn og unge skal inddrages systematisk og skal i langt højere grad være med til at screene lovforslag, handlingsplaner og de nationalt bestemte reduktionsbidrag (NDC). Inddragelsen skal desuden gøre sig gældende på kommunalt niveau, hvor mange beslutninger, som påvirker børn og unge, tages og implementeres.
- Øge vidensgrundlaget i forhold til, hvordan klimakrisen påvirker børns rettigheder og vilkår i Danmark, herunder at vidensgrundlaget bliver større og mere tværfagligt for at sikre, at der tages beslutninger på det bedst oplyste grundlag.
- Børns rettigheder og klimakrisen indarbejdes i det obligatoriske pensum på læreruddannelser, grundskoler og relevante ungdomsuddannelsesinstitutioner, så børn og unge opnår kompetencer til - på et oplyst grundlag - at kunne forholde sig til og handle på klimaudfordringerne.

Der er ikke mulighed for at spole tilbage og starte forfra. Konsekvenserne af klimakrisen vil komme for at blive. Det viser forskningen. Børn og unge har ret til, at vi sikrer deres fremtid – for lige nu er det dem, der både står og går forrest.

Susanne Dahl,
Generalsekretær, UNICEF Danmark

OVERSIGT OVER ANBEFALINGER

Anbefalinger til centrale beslutningstagere og vidensinstitutioner

BEDRE RETSSIKKERHED FOR BØRN OG UNGE - LOVGIVNINGSMÆSSIG BESKYTTELSE OG ADGANG TIL RETSMIDLER:

- ▶ **LOVGIVER:** Der er behov for en lovgivningsmæssig sikring af børn og unges rettigheder i relation til klimakrisen ved en lovfæstet ret til et sikkert og stabilt klima som en individuel rettighed. En inkorporering af FN's Børnekonvention ved dansk lov kan være en del af løsningen.
- ▶ **LOVGIVER OG DOMSTOLE:** Der er behov for at rettighederne er judiciable og dermed kan anvendes i konkrete tvister ved domstole og andre retsanvendende myndigheder.
- ▶ **LOVGIVER OG DOMSTOLE:** Der er behov for adgang til erstatning af skade forårsaget af klimaforandringer og mangelfulde klimaindsatser, der rammer børn og deres familier
- ▶ **LOVGIVER OG MYNDIGHEDER:** Der er behov for at styrke adgangen til effektive retsmidler for børn og unge, samt vejledning af børn og unge i brugen af klageadgang.

BEDRE INDDRAGELSE AF BØRN OG UNGE:

- ▶ **LOVGIVER OG MYNDIGHEDER:** Der er behov for at høre børn og unge i forbindelse med det lovforberedende arbejde på klimaområdet, i forbindelse med udvikling af klimahandlingsplaner og international rapportering om Danmarks klimaindsats, samt at der foretages en konsekvensberegning for børn og deres rettigheder.
- ▶ **LOVGIVER OG MYNDIGHEDER:** Der er behov for etablering af en platform for systematisk og reel børneinddragelse generelt i det lovgivende arbejde, herunder i forbindelse med klimatiltag og lovgivning.
- ▶ **KOMMUNER:** Der er behov for at der etableres en platform i alle kommuner for systematisk og reel børneinddragelse via kanaler såsom almene ungeråd eller dedikerede ungeklimaråd, således at der kan ske deltagelse og medinddragelse i beslutningsprocesser og i udarbejdelse af klimapolitikker og handlingsplaner. Formatet bør drøftes og besluttes i samråd med børn og unge selv.

- ▶ **KOMMUNER:** Der er behov for, at alle kommunale klimahandlingsplaner og politikker inddrager barnets perspektiv og i processen hører børn og unge, både i forhold til de direkte konsekvenser af klimaforandringerne og for de konsekvenser, som udledningsreducerende tiltag måtte have.
- ▶ **KOMMUNER:** Der er behov for særlig bevågenhed på børn og familier i udsatte positioner, såsom børn der vokser op i økonomisk trængte familier, og børn der bor og lever med geografisk udsathed.

UDDANNELSESINSTITUTIONER:

- ▶ **FOR GRUNDSKOLER OG UNGDOMSUDDANNELSER:** Der er behov for at prioritere undervisning om emner, der relaterer sig til klimahandling, klimakrisen, klimaaftryk, klimafrygt og klimaskam og diskussion af mulige udledningsreducerende tiltag og den grønne omstilling.
- ▶ **FOR LÆRERUDDANNELSE:** Der er behov for at styrke undervisning i klima, miljø og børns rettigheder, herunder arbejde med børneinddragelse og bæredygtig udvikling.

MERE VIDENSPRODUKTION:

- ▶ **MYNDIGHEDER, FORSKNINGS- OG VIDENSINSTITUTIONER:** Der er behov for yderligere vidensproduktion om klimakrisens indvirkninger på børn og unge og deres rettigheder i Danmark. Der bør iværksættes tværfaglige analyser af konsekvenserne af udledningsreducerende tiltag, der kan ramme økonomisk trængte familier, samt være fokus på børn og unges trivsel og mentale sundhed, og særligt på tilstedeværelsen og håndteringen af klimaangst, klimasorg og klimaskam.

Læs hele undersøgelsen
Klimakrisen og børns rettigheder i Danmark her:

<https://www.unicef.dk/2023/06/19/ny-klimarapport/>

for alle verdens børn